

ПАНОРАМА

Інформаційне видання Національного університету «Києво-Могилянська академія» Травень 2009

Рейтинги ВНЗ України



За результатами загальнонаціонального рейтингу «Компас – 2009» Національний університет «Києво-Могилянська академія» посідає друге місце серед українських ВНЗ (журнал «Кореспондент»).

Рейтинг «Компас» другий рік поспіль складає Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) за підтримки Благодійного фонду Ріната Ахметова «Розвиток України».

Повна версія рейтингу можлива для ознайомлення з 25 травня 2009 року на офіційному сайті проєкта (www.yourcompass.org).

Рейтинг університетів «Топ 200 Україна» за 2008 рік

Третій рік поспіль кафедра ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика» проводить роботу з оцінювання рейтингів ВНЗ України в рамках проєкту «Визначення рейтингів кращих 200 вищих навчальних закладів України». У методичці, яку використовує кафедра ЮНЕСКО, рейтинг ВНЗ визначається за допомогою трьох комплексних критеріїв: 1) науково-педагогічний потенціал; 2) якість навчання; 3) міжнародне визнання.

НаУКМА посідає 9 місце в рейтингу «Топ 200 Україна» за 2008 рік. Повна інформація на сайті: <http://www.dt.ua/3000/3300/66306/>

VI Всеукраїнський фестиваль дітей та молоді «Шевченко в моєму серці»



В травні в НаУКМА вже традиційно пройшов підсумковий тур Фестивалю «Шевченко в моєму серці» — (конкурс читців, театральний конкурс). У програмі VI-го фестивалю — проведення семи творчих конкурсів: літературного, художнього, народного та прикладного мистецтва, музичного, театрального, читців та істориків-краснознавців.

Програма фестивалю 2009 року передбачала проведення творчих конкурсів по всій Україні. Фестиваль «Шевченко в моєму серці» показав, що у гроні багатьох інших дитячих фестивалів України він є одним із найбагатограніших та універсальних у виявленні юних талантів саме національного спрямування.

Творчість юних шевченкознавців оцінювало авторитетне журі, до складу якого входять визнані дітями культури і мистецтва України. Художній керівник Фестивалю Народна артистка України Лариса Кадирова, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, Голова правління «Шевченківського фонду – XXI століття».

(Початок. Продовження на стор. 8).

Лариса Брюховецька: «Українці щедра нація: ви забрали нашого Гоголя — нам не шкода, в нас ще є таланти»

З нагоди 200-ліття з дня народження видатного письменника Миколи Гоголя та з приводу міждисциплінарної конференції «Інтерпретація творів М. Гоголя у XX-XXI століттях», ми взяли інтерв'ю в Лариси Брюховецької, керівника Центру кінематографічних студій Могилянки, що виступив одним із організаторів конференції.

— Масмо 200 років з дня народження Гоголя... На Вашу думку, українське суспільство готове оцінити весь його внесок у світову духовну скарбницю; чи не поставлено штучні рамки?

— Це, звичайно, дуже широка тема. За моїми спостереженнями і рамки звужені, і суспільство не готове. Ми можемо сміливо казати: Гоголь дорівнює рівню культури суспільства. Сьогодні мене як члена цього суспільства рівень культури не задовольняє: ЗМІ щодня повідомляють про кількість дітей, які курять, вживають алкоголь та наркотики, тобто наявні всі ті симптоми, які свідчать про деградацію суспільства.

(Початок. Продовження на стор. 2).

У нашому випуску:

II Міжнародна наукова конференція пам'яті Омеляна Прицака



Стор. 3

4 парадокси Адама Міхніка



Стор. 4-5

День Європи у Могилянці



Стор. 7

Актуально

(Продовження. Початок на стор. 1).

І тому навряд чи можна говорити, що суспільство в повній мірі оцінить Гоголя. Сьогодні цінності диктусь передусім телебачення. де Гоголю майже немає місця. Хоча мушу сказати, що ювілеї виконують свою функцію тою мірою, що спонукають людей, причетних до культури і мистецтва, займатися вивченням цієї теми, виявляти свою реакцію на цю постать і поповому прочитувати її твори. Кілька років тому святкували 150



Лариса Брюховецька: «Українці щедра нація: ви забрали нашого Гоголя — нам не шкода, в нас ще є таланти»

років із дня народження Франка, і у Львові з цього приводу було зібрано величезний симпозіум. Я думаю, в Києві можна було б зробити щось подібне до 200-річчя Гоголя, цей письменник на те заслуговує, попри всю неоднозначність ставлення до нього, на відміну від Шевченка чи Франка. Українці щедра нація: будь ласка, ви забрали нашого Гоголя — нам не шкода, в нас ще є таланти. Ставиться так до своїх скарбів, м'яко кажучи, легковажно. На мою думку, в Україні Гоголя ще далеко не повністю дослідили.

— **Питання:** Гоголь російський чи український, письменник, обговорюване в колах інтелігенції, не звужус, не стискає?

— Гоголь і російський, і український письменник. На нашій конференції «Інтерпретація творів М. Гоголя у XX-XXI століттях» Вадим Скуратівський саме з цього її почав. Він, використовуючи історичний підхід, звернувся до тієї доби, коли Україна не мала державності, коли проблематично було писати українською мовою, і

саме це пояснює той факт, що Гоголь, аби стати знаменитим, пише російською — офіційною мовою Російської імперії. Але все ж інше залишилось українським! «Яка у Вас душа?». — запитували у Гоголя на схилі літ, а він відповідав, що навіть він цього не знає. Це вже годі, коли він пройшов те випробування захвалюванням, адже його дуже високо підносила (зокрема це робив Белінський), російська критика, і саме за те, що Гоголь обрав собі російську мову.

— **На конференції неодноразово зачіпалася тема фільму Бортко «Тарас Бульба». Абсолютно очевидно, що це заідеологізований фільм, в якому відчувається міцна рука влади. Оцініть, будь-ласка, цей фільм із художньої точки зору та з точки зору дотримання сюжету.**

— Щодо сюжету, то він більш-менш дотриманий, хоча є відхилення, але кіно без цього не буває, і режисер, який робить такі відхилення, може розуміти текст по-своєму. Тут уже все на сумлінні режисера, особливо в наш час

ру», що росіяни дуже вміло і вправно наслідують голлівудське комерційне кіно. І дійсно, якщо Бортко в кіпці 80-х вміє вдумливо проінтерпретувати непрості твори («Собаке серце» Булгакова, «Ідіот» Достоєвського), то тут у нього — комерційний видовищний проект, який спрямований на те, щоб охопити аудиторію, яка вже звикла дивитися американське кіно. І ця видовищна сторона затуляє якісь інші мотиви, інші спонуки, які були основними в Гоголя. Герої картини говорять «За братство!», «За товарищество!», але духу цього «товарищества» в фільмі я особисто не відчула. Адже Гоголь і у «Вечорах на хуторі...», і в «Тарасі Бульбі», і в «Миргороді» — все-таки національний письменник, і тут постає проблема передачі цього національного в кіно: або воно відчуте режисером, або ні.

— **Проведена конференція дала більше відповідей чи запитань?**

— Ми зробили перші кроки, запропонували підходи до інтерпретації творчості Гоголя, на-

постмодернізму, коли режисери ще більше можуть змінювати сам твір. Я щоправда не знаю, навіщо це робити. Якщо хочеться робити кіно зовсім інше, ніж написано в книзі письменника, то пишуть собі свої власні сценарії і робить, а якщо займатися спекуляцією на імені автора, то це, я вважаю, непорядно. Смішно, звичайно, чути, коли йдеться про період козаччини, про період, коли Україна входила до Речі Посполитої, козакі з поляками боролись за гідність свого народу, і дивно чути, що козакі-запорожці помирають зі словами «За русекую землю!». Бортко, очевидно, сам не усвідомлює, наскільки це смішно, і цей ідеологічний компонент фактично перекреслює те, що зроблено з мистецької точки зору зусиллями Богдана Ступки, зусиллями того ж Сергія Якутовича, який все робив для того, щоб костюми, зачіски, зброя були максимально наближеними до автентичних, щоб це кіно переконувало матеріально складовою. Але якщо брати концептуальний бік, то це продукт, який свідчить, як правильно написала одна глядачка в листі «Кіно-Теат-

віть не стільки самого Гоголя, як інтерпретації. Дуже важко в нашій країні досліджувати твори, зняті за гоголівськими мотивами. Візьмімо, наприклад, кіно: багато фільмів, знятих у 20-30-х роках, недоступні, я вже не кажу про вистави, які збереглися тільки у вигляді рецензій і описів — все це передбачає тривалу дослідницьку роботу. Мені здається, що конференція тільки намітила підходи до досліджень. Я пішуся, що в конференції взяли участь такі провідні вчені, як, доктор філологічних наук, Павло Михед, який багато років займається дослідженням творчості Гоголя. Думаю, що і серед молоді мають з'явитися літературознавці і мистецтвознавці, які б це питання досліджували — воно того варте. Треба також додати, що матеріали конференції обов'язково будуть опубліковані, і з її результатами зможе ознайомитись набагато більше коло людей.

Спілкувався
Євген Савватсєв,
студент ФГП-2

Наука в НаУКМА

Наприкінці травня в НаУКМА проходила II Міжнародна конференція, присвячена пам'яті Омеляна Пріцака. В рік 90-ліття з дня народження видатного науковця це вже не перша подія, присвячена цій даті, яка проводиться в Києво-Могилянській академії. Зовсім недавно в науково-дослідному кабінеті Омеляна Пріцака було відкрито виставку праць видатного науковця, і кожен охочий тепер зможе ознайомитись із грандіозною академічною спадщиною, яку залишив Омелян Пріцак.

Названа конференція є дуже помітною подією в усьому науковому світі України, адже конференція зібрала вчених-сходознавців не тільки з багатьох кутків України (зокрема були присутні такі відомі діячі, як Ярослав Даникевич, Юрій Кочубей, Сергій Леняк) — а й закордонних дослідників, а саме, з Туреччини, Азербайджану, Казахстану, Польщі й Росії. Конференція відбулася за підтримки посольств трьох республік: Ту-

реччини, Азербайджану та Казахстану. Для учасників конференції давала колорит народна хорова капела «Почайна», також у Галереї мистецтв імені Олеси Замостян була відкрита виставка «Із колекції Омеляна Пріцака».

Але основні події, звичайно, відбувались у конференц-залі. Перший виступ на пленарному засіданні мав



голова оргкомітету конференції, президент НаУКМА Сергій Квіт. Він наголосив на величезній важливості цієї події, а також на багатющій найкращій спадщині Омеляна Йосиповича.

Приблизно в такому самому ключі прозвучали всі вітальні доповіді. «Маю сказати, що Омелян Пріцак своїми науковими досягненнями розвивав сходознавство як науку та основну його частину — тюркологію не тільки в Україні, але і в багатьох країнах світу». — зазначив Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Азербайджану в Україні Талая Алієв. «Саме завдяки енергії Омеляна Пріцака українське літературознавство на Заході розвивалось і набувало великого авторитету. Його проекти, зокрема знаменитий гарвардський проєкт бібліотеки української літератури, до сьогодні є унікальним явищем у науковій діяльності Університету. Омеляну Пріцаку належить ідея створення Між-народної асоціації українців: у 1989-му році в Неаполі

завдяки його зусиллям і зусиллям Ігоря Шевченка, відомого українського візантиніста, було створено цю асоціацію, адже Омелян Пріцак вважав своїм обов'язком об'єднати зусилля тих дослідників, які працювали в радянській Україні і дослідників, які працювали за її межами. Як тільки з'являється можливість, Омелян Пріцак повертається в Україну і створює Інститут сходознавства імені Агатагелі Кримського, пам'яті свого вчителя». — зазначив у доповіді Микола Жулинський, академік, директор Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України.

В підсумкових рішеннях конференції було зафіксовано такі пропозиції: відкрити Міжнародний фонд Омеляна Пріцака при НаУКМА, клопотатися перед Урядом України щодо нагородження академіка НАН України Омеляна Пріцака посмертно орденом Я. Мудрого.

Неможливо обійти увагою надзвичайно цікаву доповідь професора Львівського національного університету ім. І.Франка Ярослава Даникевича. Пан Ярослав особисто був зна-

йомий із Омеляном Йосиповичем, відтак міг більше розповісти про дослідника, виходячи з особистого досвіду спілкування; лунали не тільки якісь загальновідомі речі, але щось мало-відоме для загалу. Пан професор також виступив із пропозицією: відкрити у Львові при Львівському національному університеті ім. І.Франка Інститут сходознавства ім. Омеляна Пріцака. Ця думка також була зафіксована в рішеннях конференції.

В цілому можна сказати, що звітна конференція стала визначальним моментом у житті вітчизняної сходознавчої науки; по-перше, протягом двох днів набувала на диво певимушена та спокійно-урочиста атмосфера, а по-друге, що теж дуже важливо, чітко сформульовані рішення конференції зафіксовано на папері і вони мають бути втіленими в життя.

Коментар В.В. Лучика, члена Організації конференції, завідувача кафедри загального і слов'янського мовознавства НаУКМА

— *Шановний Василю Вікторовичу, ця конференція виправдала Ваші сподівання?*

— Вважаю, що конференція досягнула своєї мети. Це була міжнародна конференція. брали участь представники 10 країн: України, Туреччини, Польщі, Російської Федерації, США, Канади, Італії, Азербайджану, Казахстану, Грузії. Зокрема з Туреччини було поїхало 20 докторів і професорів із провідних університетів країни. Конференція пройшла на високому науковому рівні і стала знаковою подією особливо в розвитку українсько-турецьких наукових зв'язків.

— *Які були враження учасників конференції?*

— Учасники залишилися задоволеними проведенням конферен-

цією, в них було дуже багато пропозицій, частину з яких ми включили до рішень конференції, учасники конференції розраховують на глибоку співпрацю і не лише в науковій, а й у навчальній сфері: проректор Азійського університету в Анкарі запрошував 20 наших студентів, які вивчають турецьку мову, приїхати туди для її поглибленого вивчення, при цьому турецька сторона погодилась взяти всі витрати, крім перельоту, на себе.

— *Які найпроблемніші питання було порушено під час конференції?*

— Я керував секцією мовознавства і основні проблеми, які було названо, це проблеми східних впливів на українську мову, зокрема на топонімію, на географічні назви. Доповіді професора Халамоненка з КНУ ім. Т.Г.Шевченка, доктора Ушакова з Маріупольського інституту сходознавства та мій виступ торкалися саме цієї теми. Другий блок доповідей було присвячено лексико-семантичному та концептуальному аспектам зіставлення тюркської та української мов, зокрема концепту «жінка» в українській і



турецькій мовах.

— *Якими будуть результати конференції?*

— Всі рішення конференції є реалістичними для виконання, але не все залежить від учасників конференції та навіть від НаУКМА. Є рішення різного рівня, починаючи з того, щоб відзначити Омеляна Пріцака посмертно орденом Ярослава Мудрого, що є компетенцією Президента України, була пропозиція щодо встановлення бюсту Омеляна Пріцака, але знову ж таки, якщо це на території університету, то особливих проблем не має бути, якщо ж за межами — зовсім інша розмова. Як на мене, найскладнішим завданням є видання матеріалів конференції, адже на це потрібні додаткові кошти.

Меморіальний кабінет (Бібліотека-архів-музей) Омеляна Пріцака (4 корпус, кімната 130)

Кабінет створено в 2007 р. на основі приватної колекції професора Омеляна Пріцака, що складається з бібліотеки, архіву, музейних експонатів, творів мистецтва.

Завідувачка: Інна Кізченко
телефон: (044) 417-31-13

e-пошта: kizchenko@ukma.kiev.ua

Кабінет працює щодня, крім суботи та неділі, з 13.00 до 17.00.

**Євген Савватсєв,
студент ФГН-2**

II Міжнародна наукова конференція пам'яті Омеляна Пріцака

Подія

Адам Міхнік — людина-тегда. Він є почесним доктором Могілянки. Про таких як він можна писати вже томи для історії, а можна просто написати «Адам Міхнік». Або: пан Редактор «Газети виборчої». Тоді в свідомості вириваються різні фрагменти історії, які розкривають цю особистість в універсальній проєкції. 21 травня відбулась відкрита лекція А. Міхніка в Могілянці. Привід для розмови — вихід його нової книжки «У пошуках свободи. Есеї про історію та політику», що побачила світ у моголянському видавництві «Дух і літера».

Майже три роки тому Адам Міхнік уже був у стінках Могілянки, як почесний промовець на інавгураційній лекції для студентів-першокурсників. Тоді він повернувся як автор книжки, яка має розставити крапки в питаннях європейської інтеграції України, у виборі стратегічного партнерства та стосунках із Польщею. Цікаво, що лише впродовж півроку в Україні побачили світ три фундамен-

собою, незабронзований, вільний у своєму духові, здатний дивитися іронічно на себе, але серйозний у питаннях історії, яка, правда, часом також доходить до абсурду. В'ячеслав Брюховецький у своєму вступному слові сказав, що в принципі, щоби здійснити щось велике, людина має бути вар'ятом. Справді, лише з такого «усвідомленого» божевілья в історії народжуються величчі особистості, які можуть змінити цей світ, які не бояться йти проти течії, проти ustalених норм. Принаймні вони прагнуть змінити історичну модель розвитку. Неодноразово лунала думка на цьому вечорі, що саме Міхнік зламав радянську систему в Польщі. На цьому наголошував і Борис Тарасюк, назвавши Адама Міхніка «легендою для Європи і цілого світу».

Адам Міхнік переважно сконцентрувався на питаннях історії, згадуючи події 1989 року, тобто вже двадцятирічної давнини. Але саме з цього можна було сконструювати проєкцію і на теперішнє. Позбувшись радянського виміру історично, ми залишилися в колі інших проблем, уже навіть не скільки історичних, скільки

ратія, несправжня, ілюзорна; але наразі вона вже навіть не стільки смішна, скільки трагічна, якщо брати до уваги зовнішній вектор. Берлусконі сформував політику карикатури та абсурду в Італії.

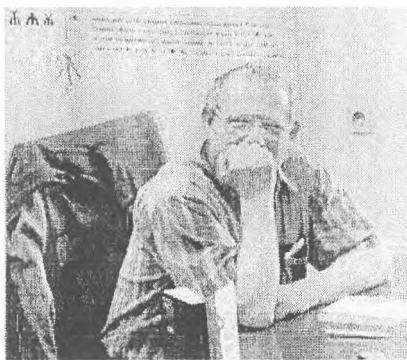
Незважаючи на все це, пан Міхнік називав себе «справжнім антирадянським русофілом», як афористично він назвав себе в інтерв'ю одному російському виданню. Для нього радянське минуле — це час неможливості альтернатив, час браку особистості в історії, коли потрібно було десь на заводі просто штампувати бюсти Леніна і не усвідомлювати, що світ може бути інакшим. Комунізм позбавив людину здатності мислити вільно, здатності розуміти антиномічність історії. Людина не може бути одновимірною і керується лише однією офіційною ідеологією. Радянська система, — і це її найстрашніше внутрішнє зло, що хотіло переробити людину, — прагнула зробити людей однаковими. Це була така собі фабрика ліжок імені Прокруста. В'ячеслав Брюховецький, до речі, підкреслює саме неодновимірність Адама Міхніка як людини, яку політичного гравця, здатного завжди прийняти точку зору іншого. Зокрема ж уже зараз пан Адам часом навіть встає на захист комуністів у північній Польщі, хоч свого часу саме він і був винуватцем падіння комуністичного режиму. Пан Адам із пошаною згадав ім'я академіка Андрія Сахарова; він усвідомлює величчю російської культури. Так, одним із найулюблених своїх авторів назвав Антона Чехова, хоча і трохи скептично відрегував на прізвище Достоєвського. Пан Міхнік уміє дуже добре розрізняти чорне і біле, не маючи жодної однолінійності в історичному мисленні: культура Росії — це одне, а ідеологічний режим і тоталітаризм, і путінізм — зовсім інші питання.

Польща сьогодні, на думку пана Адама, має бути важливим стратегічним партнером. Саме за Польщею залишається право зробити все для того, щоб Україна вступила в ЄС. Так, ми перебуваємо в Європі, але й досі немає інституційного закріплення цієї ситуації, немає визначеної закріпленості в правовому полі стосунків між Україною та ЄС.

У своєму екскурсі в історію становлення незалежної Польщі та повалення комуністичного режиму Адам Міхнік визначив чотири основні парадокси, які, проте, зіграли вирішальне значення для боротьби з комуністичним режимом, спричинивши еманіпацію польської історії.

Першим парадокс — це парадокс партії «Солідарність», до якої належали 10 мільйонів членів цього руху. Зрештою, таке поняття, можливо, варто розуміти не лише в контексті утвореної громадянської сили, а й як зміцнення національних сил, відчуття онори для загального опору проти червоної чуми. І це при тому, що до «Солідарності» належали самі ті звичайні робітники, які стояли за верстатами на заводі й виготовляли бюсти Леніна і які пасамперед опинилися без робочих місць після «оксамитової

4 парадокси Адама Міхніка



тальні книжки, магістральною темою яких є визначення історичної перспективи України, щоби через аналіз минулого дійти моделі майбутнього, щоби сформулювати модель демократичної України, яка споконвічно була в Європі, а отже, сьогодні має увійти в цей простір інституційно. Або не увійти... Маю на увазі «Ave, Europa!» Оксани Пахльовської, «До ефективних суспільств. Дорогокази в майбутні» Богдана Гаврилюшина. І ось тепер — «У пошуках свободи...» Адама Міхніка.

На лекції пана Міхніка в НаУКМА мали вступне слово Надзвичайний і повноважний посол Республіки Польщі в Україні Яцек Ключковскі, голова Комітету Верховної Ради з питань євроінтеграції Борис Тарасюк, почесний президент НаУКМА В'ячеслав Брюховецький; в залі були присутні знані політичні діячі, культурологи, науковці та журналісти.

Адам Міхнік одразу справив враження абсолютного європейської людини, яка всією своєю сутністю не належить жодній догматичній системі. Це можна було відчутти в манері спілкування, в ході, в стилі одягу, в ставленні до присутніх. Міхнік залишився

морально-стигмих, правових, цивілізаційно орієнтованих. Міхнік сказав на початку, що будь-яка революція — це завжди насильство, прагнучи подати амбівалентність кожного історичного явища, його внутрішню парадоксальність. Міхнік був свідомий того, що насильства в результаті революції не вдалося оминути і в Польщі, правда, те насильство мало місце в значно меншій мірі, ніж можна було очікувати. Для пана редактора, здається, наразі є прийнятною лише ліберальна і правова форма взаємодії між політичними об'єктами, хоча на практиці саме правове врегулювання залишається більше бажаним, ніж дійсним. Міхнік нещадний і до внутрішньої політики Польщі, до історичних помилок і нинішніх прорахунків.

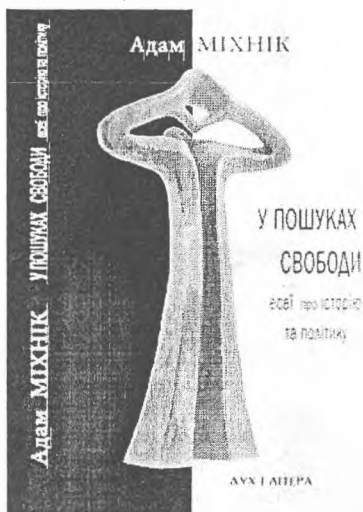
Так, пан Адам сказав, що для нього сьогодні існують дві великі загрози, які в його лекції отримали назву «путінізму» та «берлусконізму». Обидві системи є народійними, але саме вони визначають межі для людського історичного існування, узурпуючи свободу духу. Путінізм, на думку Адама Міхніка, — це шлагіат на основі політики Олександра Лукашенка, який досить успішно втілює Володимир Путін. Його диктатура і терор насправді не власний винахід, а приховане бажання втілити в Росії політику білоруського батьківського диктату, встановити контроль над громадською думкою, адже всі російські медіа паразитують «державне замовлення», видаючи лише потрібну і «перевірену» інформацію, перекодовуючи в такий спосіб російську реальність, бомбуючи мільйонне населення тоннами анти-інформації, *анти-свободи*. Берлусконізм, як іронічно сказав пан Міхнік, — це просто карикатурна форма демократії, сплюснута демок-

революції». Проте ця народна солідарність і виявилася ключовою в історичній перемозі. Другий парадокс — парадокс польської католицької церкви. Як відомо, наголосив пан Міхнік, католицизм було історичним маркером польської ідентичності. Так, ще в XIX сторіччі, коли Польща була в складі Російської імперії, можна було на собі відчутися, що для того, аби зробити собі кар'єру в імперії, потрібно було прийняти православну віру. З іншого боку, Польща перебувала під боком Німеччини (Пруссії), яка також прагнула «онімечити» поляків. Але німці у своєму релігійному віровченні — протестанти. Таким чином, польська католицька церква була гим джерелом енергії боротьби за незалежність, що давала можливість відчутися себе іншими, ніж імперські колонізатори, актуалізувати польськість як етично-історичну категорію. Ідея католицизму, на думку Адама Міхніка, стала твердинею для утвердження польського духу. Зокрема ж це відбувалося в той час, коли поляк Кароль Войтила (Іоанн Павло II) очолював римо-католицьку церкву у Ватикані. Третій парадокс Польщі — це польське селянство, яке не піддалося колективізації та комунізації, як скажімо, селянство в Україні, коли всіх незгодних було просто фізично винищено, коли індивідуальну приватну власність було замінено колгоспами з необмеженою владою «комуни», себто з лінійною владою. Від селян залежав економічний розвиток міста, адже саме вони постачали продовольчі товари до міст. Але коли скінчилася планова керована економіка, то селяни перетворилися на доволі слабку економічну силу. Четвертий, останній парадокс польської історії в інтерпретації пана Міхніка — це парадокс свободи слова. Зрештою, саме цей парадокс можна було б успішно накласти і на ситуацію в Україні. До незалежності в Польщі не було вільних джерел інформації, все піддавалося жорсткій цензурі. Натомість після падіння комуністичного режиму розпочався період інформаційної «какофонії», період таблізації та пожовтіння преси, коли інформація втрачала етичні джерела. Жовті видання стали домінувати, перетворивши свободу слова на вияв пінізму. Таким постають у історичній проекції чотири парадокси Адама Міхніка, які зробили вирішальну роль для подолання радянської влади, але які в незалежний час також здобулися значних трансформацій або ж із незрозумілих причин втрачили свою силу.

Говорячи про Польщу, якою вона є тепер, пан Адам зізнався, що в Польщі існує віра в національне месіанство; Польщі переконливо для себе вірить, що довгий час вона була лише гнобленою, тобто підпадала під негативні сили імперії, натомість вона ніколи нікому не зробила жодного зла. Процес розрізнення Польщі її досі дуже проблематичний. Польща вірить нібито в свою захищеність та формує образ покривдженої Польщі, перед якою всі мають вибачитися, натомість значна частина Польщі не усвідомлює себе історично також і як ім-

перську силу, яка могла завдати багато шкоди, а тому мусить просити вибачення перед іншими народами. «Комплекси жертви суттєво заважає побачити польську провинку», — підсумував Адам Міхнік. Все це є загрозою для винищеної Польщі, яка прагне побудувати демократичні стосунки з Україною.

На одне із зауважень про те, що Адам Міхнік робить вкрай багато для діалогу між Польщею та Украї-



ною, пан Адам дотенно відповів: «Старасмося як можемо». І справді, сила індивідуальності в історії сьогодні видається не такою значною, як колись. Зокрема в час панування великої сили демократичних інституцій. Але насправді саме від окремих людей і залежить доля країни і континенту. Лише індивід, який усвідомлює свою культурно-історичну причетність до нації, може зробити значно більше, ніж інституція, що складається з розрізнених людей, які прагнуть власної вигоди. Пан Міхнік ніколи, здається, не прагнув утвердити себе в історії, але сама історія віддячує тим, хто розуміє її механізми. Навіть Лех Валенса свого часу відряджував пана Адама від його поїздки в Україну на установчий I з'їзд Руху. І саме тоді пан Адам сказав сакраментальну фразу, таки поїхавши в Україну: «Хай живе вільна демократична і справедлива Україна!».

На жаль, далеко не все справдилося з цього побажання. Україна здобула незалежність, але чи є Україна демократичною та, що важливіше, справедливою? Це часом викликає іронію... Поряд із демократією створилися потужні інститути охлократії, які,



проте, живляться з державного бюджету. Одним із найважливіших таких інститутів є Верховна Рада. Зрештою,

все не підводить до небезпечної загрози, як, як зауважив пан Міхнік, існує і в польському суспільстві: неможливість побудувати демократичну державу як таку, де свобода існує на засадах права. І ця проблема є ще страшнішою, ніж путінізм та берлусконізм. У Польщі 1988 року за стії переговорів сіли і представники «Солідарності» і польські комуністи, і Валенса, і генерал Ярузельський. Минуле і теперішнє зійшлося в діалозі, щоби вибудувати спільну історію заради Польщі. Особистісні амбіції залишилися позаду, щоби попередити відбулось настання демократії. Чи можливий такий круглий стіл в Україні у 2009?

Звичайно, не варто ідеалізувати потреби Польщі в Україні, де її досі існує дуже багато антиукраїнських сил. Проте доки в Польщі існуватимуть такі, як Адам Міхнік, є все більше шансів для порозуміння та для етичного діалогу історії і культури.

«У пошуках свободи...»:

«У пошуках свободи. Есеї про історію та політику» — це перше в Україні видання есеїв Адама Міхніка — польського громадського діяча, дисидента, активного учасника політичної опозиції в Польщі 1968-1989 років, одного з лідерів «Солідарності», головного редактора «Газети виборчої» з 1989 року до сьогодні. Адам Міхнік, як представник першого післявоєнного покоління активно долучився до створення нової Польщі. Він пройшов крізь арешти і ув'язнення, долаючи паклепи, втрати, розчарування... Його мрією була демократична Польща, і він докладав максимум зусиль задля



досягнення цієї мети. Події та роздуми про ці події знайшли своє відображення на сторінках книги. Періоду боротьби з комунізмом присвячені три перші есеї збірки, період змагань за вільну та демократичну Польщу — всі інші. В книгу увійшли нариси про ідейних наставників Міхніка — Антонія Слюпінського та Яцека Куроця, про дилеми польського романтизму, про драматичне переплетення польсько-українських та польсько-сверейських стосунків, які Міхнік розуміє і відчуває як мало хто.

Книжку можна придбати у видавництві «Дух і літера» НаУКМА: 04070, Київ, вул. Волоська, 8/5
Національний університет «Києво-Могилянська академія» корпус 5, кім. 209-211
тел./факс: +38 (044) 425-60-20
duh-i-litera@ukr.net — відділ збуту

Дмитро Дроздовський,
МП-1 «Філологія»

26 травня в Польському центрі при Кисво-Могілянській академії відбулася презентація чергового, цього разу вже третього номера гуманітарного міждисциплінарного часопису "Україна модерна".

Паважуєся нагадати, що кожний випуск цього видання присвячений певній соціо-політичній проблематиці, що турбує не лише українських, а й світових інтелектуалів. Як зазначив Андрій Портнов, відповідальний редактор "України модерної", тематично новий номер журналу є продовженням розпочатого на сторінках двох попередніх номерів діалогу. Перший номер був ретроспективою сучасного стану гуманітаристики, другий було присвячено подіям під час Другої світової війни. Тому логічно було припустити, що центральна тема свіжого номера журналу буде хоча б

"Україна модерна": повернення до марксизму

опосередковано дотична до двох попередніх дискусій. Власне, так і сталося цього разу. Третій випуск часопису присвячено тілковито проблемі осмислення марксизму, що аж ніяк не може не обходити сучасну гуманітарну наукову спільноту України та світу.

Марксизм як одне з великих вчень минулого і сьогодення потребує, на думку авторів "України модерної", нового раціонального підходу до себе з боку когорти саме українських інтелектуалів і науковців. В Україні до цього часу, як було зазначено на презентації, не сформувалася потужна критична щодо марксизму традиція, хоча існує низка гострих публіцистичних питань, якими у свідомості не лише науковців, а й пересічних українців обросла, в силу історичної даності, зазначена тема.

Жвава дискусія в могілянських стінах між представниками історичного, культурологічного та філософського цехів показала, що єдиного погляду на те, чим є феномен марксизму для XXI століття з огляду на сучасну українську специфіку, ще немає.

Нібито удавана легкість відмови від радянського марксизму і повна відсутність в Україні тих, хто зважуються відкрито і вільно позиціонувати себе марксистами — це лише кілька моментів, згаданих протягом презентації. Також актуальними лишаються питання про минуле історичної та філософської наук на теренах СРСР, цієї, на думку історика-марксиста Гобсбаума, втіленої в життя мрії про соціалізм та питання про позиціонування марксизму як такого. Скільки їх, тих марксизмів, узагалі існує? Як поєднати досвід західного лівацтва, що до нього належали Бурдьє і Фуко, та трагічне минуле інтелекту-

алів у радянській державі з її єдино правильною істиною та репресіями?

Як зазначила історик професор НАУКМА Наталя Яковенко, марксизм був і лишається дотепер дуже авторитетним у інтелектуальному світі та історіописанні. Та, на жаль, у сучасній Україні зовсім відсутні докладні та змістовні дослідження марксистської складової в українській історичній методології. І для сучасних гуманітаріїв не лишається секретом, що новітня українська наука вийшла з радянщини, що проблеми і теми, методологія, що нею оперують дослідники в модерний період, є запозиченням, нема де правди діти, з радянських часів. Так само полягає ситуація у філософії та інших гуманітарних напрямках. Сумні факти лишаються фактами...

Ще однією популярною темою, що є предметом жвавих диспутів у сучасних гуманітарних колах, є питання щодо СРСР як "колоніальної ім-

перії" і статусу України колонізованої. Досить несподівано, як на мене, звучало спокійне констатування присутніми на презентації істориками (Наталею Яковенко, Станіславом Кульницьким, Юрієм Шановалом) того, що ця ідея належить історикам-марксистам і того, що в жодному разі не треба забувати про те, що серед класиків українського державотворення були зовсім небайдужі до лівої ідеї люди, згадати, наприклад, хоча б І. Лисеняка-Рудницького.

Ще один цікавий факт із перебігу дискусії: як зазначив на початку заходу Володимир Маслійчук, один із засновників "України модерної", під час підготовки до презентації номера про марксизм він у глобальній мережі знайшов безліч версій "Інтернаціоналу" різними мовами. Єдиний народ з-поміж європейських, що ніколи не співав цієї пісні своєю мовою, — це українці. Варто задуматися чому...

Дотепер гострим та неоднозначним питанням лишається віднаходження тих практик марксизму, що б спричинилися до позитивних результатів та зрушень у світі. Та їх чомусь не знаходиться, а апологети лівацтва мовчать. І це, зрештою, підводить до фінального питання, що пролунало наприкінці заходу: ідея соціальної рівності, що її використано в марксизмі, не втрачає своєї актуальності і протягом сьогодення, але, зрештою, чи виживе марксизм?

Ганна Трегуб,
студентка НАУКМА

Перебудова очима Миколи Рябчука

У травні в рамках циклу лекцій пам'яті Броніслава Геремека «Спадок 1989 р.: погляд з 2009» відбулася лекція Миколи Рябчука, знамого українського журналіста, публіциста, перекладача. Ця зустріч стала четвертою в циклі лекцій, присвячених 1989-му року. Саме про 1989-й розповідали професор В. Брюховецький, який зосередився на проблематиці формування Народного руху України, професор В. Морещук говорив про історичну пам'ять, а також про те, наскільки загубленим є цей 1989-й рік для молодого покоління, професор Байерль із австрійського університету показав, як виглядав 89-й рік із Відня, адже саме в 1989-му році для всього континенту відкрився величезний простір Центрально-Східної Європи.

Подія зацікавила як викладачів університету, так і студентів, багато з яких уже не пам'ятає тих подій кінця вісімдесятих. Саме для встановлення цих комунікативних мостів між поколіннями і організовуються подібні зустрічі. Як зазначила модераторка зустрічі, викладачка кафедри історії Олена Бетлій: «Ми, молоде покоління, вже не маємо тих кодів, не розуміємо тої символіки, ми не читаємо тексти так, як їх читали безпосередні учасники тих подій».

Свою лекцію (хоча слово «лекція» тут, напевно, буде надто офіційним, скоріше розповідь) пан Микола почав із твердження, що в Україні 1989-й рік не був аж таким винятковим, яким він був у інших країнах Центрально-Східної Європи: «Багато, що відбулося в 89-му році в Україні, але це не йде в жодне порівняння з тим, що відбулося в Центрально-Східній Європі, де справді дійшло до радикальної зміни системи, повалення режимів, тобто на тлі цих справді фантастичних подій, українські події були, звичайно, більш поміркованими... Найважливіше враження від років Перебудови — це відчуття адреналіну в крові, тобто кожен день ти чекаєш, поки ця Перебудова посується далі, і буде більше свободи, гласності і т.д. Але водночас було таке пронизливе відчуття, що все це скоро закінчиться, що сьогодні останній день, коли все все доступно, а завтра буде черговий переворот, чергове «закручування гайок». Тоді було невідомо, як далеко ця Перебудова зайде». Микола Рябчук додав: «Було бурхливе суспільне життя, кожного дня щось щось відбувалося. Я вже не кажу про вистави, сама кількість самвидаву, що продавався на кожному кроці, була вражаючою, як я потім дізнався, кількість самвидавних пайменувань була співмірною з офіційними, а роль цього самвидаву була, очевидно, набагато більшою».

Загалом та кількість дрібниць та випадків, які запам'яталися пану Миколі, сформували таке специфічне відчуття причетності до тих подій кінця вісімдесятих (навіть якщо причетними ми і не були), що дозволили якщо і не звести згадувані на початку комунікативні мости, то принаймні зануритися в події 1989 року.

Євген Савватсєв,
студент ФГН-2